

7 CUDZYSŁÓW

7.1 Rola cudzysłowu

wprowadzanie cytatów

Cudzysłów służy przede wszystkim do tego, aby wyodrębnić w tekście słowa i zdania należące do innych autorów. Można to zrobić na trzy sposoby:

- cytowane słowa podajemy po dwukropku, np.

Mickiewicz wyznaczył nadał ogromne znaczenie uczuciom, pisząc: „Miej serce i patrzaj w serce”.

Nauczyciel zaczął dyktować: „Zebranie rodziców odbędzie się w czwartek, a nie – jak wcześniej podano – we wtorek.”.

- po cytacie stawiamy myślnik²⁹, np.

„Będzie, jak ma być” – mawiał mój dziadek.

„Proszę usiąść wygodnie” – powiedział dentysta z dziwnym uśmiechem.

- źródło cytatu podajemy wewnątrz oddzielając od tekstu dwoma myślnikami, np.

„Nie wszystko złoto – mawiał dziadek – co się świeci.”

„Tren – jak podaje podręcznik – to jeden z gatunków poezji żałobnej ukształtowanej w starożytnej Grecji.

zapis myśli

Gdy opisujemy własne lub cudze myśli, zawsze ujmujemy je w cudzysłów. Tu również mamy trzy możliwości zapisu (z dwukropkiem, z myślnikiem lub z dwoma myślnikami), np.

Pomyślałam: „Czy to nie jest głupie, że ja się staram, a nikt tego nie docenia?”

„Muszę dostać się na studia!” – myślała Anna.

„Co dalej? – myślał gorączkowo – Muszę się jakoś stąd wydostać!”

pisownia tytułów

Tytuły utworów literackich, czasopism, nazwy dzieł sztuki umieszczamy w cudzysłowie, np.

W „Panu Tadeuszu” poeta starał się szczegółowo opisać zwyczaje szlacheckie. Niedawno czytałem o tym w „Polityce”.

Kończąc występ, solista powtórzył motyw z „Jeziora Łabędziego”.

Kupiłam właśnie kasetę z „Matrixem” – moim ulubionym filmem.

Spiker prowadzący „Wiadomości” ostatnio często się myli.

²⁹ Użycie myślnika przy wprowadzaniu cytatu zostało szczegółowo omówione w rozdziale MYŚLNIK.

„Mona Lisa” Leonadra Da Vinci co dzień ściągą do muzeum tłumy oglądających, popularność tego dzieła nigdy nie słabnie.

pisownia
terminów

Jeśli podajemy definicję jakiegoś wyrazu, charakteryzujemy jakieś nazwę lub omawiamy dany termin, wówczas umieszczamy ów wyraz w cudzysłowie dla lepszego wyodrębnienia w tekście tak, aby nie mylił się z resztą zdania, np.

*Definicja „szczęścia” powinna zawierać wiele sprzecznych danych.
Jeżeli mówię „zielony”, to mam na myśli kolor, a nie członka organizacji ekologicznej.*

*Przecinek stawiamy przed spójnikami „ale”, „lecz”, „więc”.
„Wyrazy modalne” to wykrzykniki, partykuły i niektóre przysłówki.*

pisownia nazw

Cudzysłowu używamy, podając nazwy modeli, typów, gatunków, produktów, partii politycznych i ugrupowań, kawiarni, klubów, i tym podobnych, np.

*Posel partii „Lepsze Jutro” znów zablokował mównicę sejmową.
Biuro Podróży „Obieżyświat” zaprasza na wędrowki po Pieninach i oferuje duże zniżki dla zorganizowanych grup młodzieży.
Chodźmy dziś do „Nory”, podobno grają tam dobrą muzykę.
Podjechała starym „polonezem”, ale minę miała taką, jakby to był co najmniej „porche”.*

wyrazy użyte
ironicznie

Cudzysłów pomaga także pokazać różne odcienie wypowiedzi, nasz dystans do opisywanych zjawisk. W mowie służy do tego intonacja, przy-mrużenie oka, natomiast w piśmie musimy posłużyć się cudzysłowem, np.

*Całkiem „śliczne” mieszkanko: podłoga skrzypi i z sufitu odpada farba.
Namówiła mnie na wyjazd, naciągnęła na kino i jeszcze teraz ma pretensje – niezła „przyjaciółka”!
Tomek gustuje w „koteczkach”, że też jeszcze mu się nie znudziły te płytkie blondynki.*

UWAGA! Wielu uczniów błędnie stosuje cudzysłów w sytuacjach, gdy nie są pewni poprawności stylistycznej pisanych wyrazów, gdy czują, że nauczyciel mógłby uznać użycie danego wyrazu za niepoprawne.

Na przykład:

Kolega okazał się całkiem „fajny”. Tymczasem tak napisane zdanie sugeruje, że podważamy ten fakt, tak jakbyśmy mówili to z przy-mrużeniem oka – kolega wcale nie jest sympatyczny, wręcz przeciwnie okazał się głupi, nieko-leżeński itp.

Jeśli czujesz, że pisany wyraz nie pasuje do tekstu, zastąp go innym – poszukaj w słowniku lub spytaj kogoś.

7.2 Cudzysłów a inne znaki interpunkcyjne

cudzysłów
a przecinek

Wyraz, nazwę, tytuł w cudzysłowie traktujemy jak zwykły wyraz – jeśli trzeba, stawiamy przecinek zarówno przed, jak i po cudzysłowie, np.

Czytałam „Wichry wojny”, ale nie mogę sobie teraz przypomnieć nazwiska autora.

Na jutro mamy przynieść „Tygodnik Powszechny”, „Gazetę Wyborczą” i „Politykę”.

cudzysłów
a nawias

Możemy cytat czy nazwę umieścić w nawiasie, np.

Sienkiewicz w wielu nowelach („Janko Muzykant”, „Latarnik”, „Szkice węglem”) analizuje sytuację ludzi samotnych, zagubionych, nieprzystosowanych. Hasło Mickiewicza („Tam sięgaj, gdzie wzrok nie sięga”) będzie nam towarzyszyć podczas górskich wędrówek.

cudzysłów
a kropka

Kropkę stawiamy po cudzysłowie, nawet wtedy, gdy cytowany tekst kończy się kropką, wykrzyknikiem lub znakiem zapytania, np.

Właśnie przygotowujemy plakat: „Precz z wojną!” (wykrzyknik odnosi się do tylko do hasła, zaś kropka kończy całe zdanie)

Mam jej już dość, ciągle tylko się pyta: „Kochasz mnie? Kochasz mnie jeszcze?” (znak zapytania jest częścią cytatu, natomiast kropka kończy całe zdanie)

Jeśli zarówno cytat, jak i całe zdanie powinny kończyć się kropką, wówczas nie stawiamy dwóch kropek, lecz opuszczamy kropkę wewnątrz cudzysłowu.

Przykłady:

*W ogłoszeniu było wyraźnie napisane: „Sprzedam nowy komputer”.
Jak pisał Kochanowski: „Pełno nas, a jakoby nikogo nie było”.*

7.3 Mowa zależna i niezależna

Kiedy cytujemy czyjąś wypowiedź, możemy zrobić to na trzy sposoby. Porównajmy następujące przykłady.

[1] *Mama powiedziała: „Chodźcie prędko do domu!”.*

[2] *Mama powiedziała:*
– *Chodźcie prędko do domu!*

[3] *Mama powiedziała, żebyśmy przyszedli prędko do domu.*

Dwa pierwsze przykłady obrazują **mowę niezależną**, poprzez którą dosłownie przytaczamy (cytujemy) czyjąś wypowiedź. Natomiast przykład trzeci jest próbką **mowy zależnej**, w której nie cytujemy wypowiedzi dosłownie, lecz o niej opowiadamy.

UWAGA! Cudzysłów piszemy tylko w przypadku mowy niezależnej i tylko wtedy, gdy przytaczamy słowa bezpośrednio po dwukropku. Jeśli zastosujemy zapis inny (od nowego wiersza z myślnikiem), wówczas opuszczamy cudzysłów.

Ćwiczenia

7.4

Ćwiczenie 46.

Dopisz brakujące cudzysłowy.

Bernard Shaw trafnie podsumował polityków: Dureń, gdy zrobi głupstwo, potem zawsze tłumaczy, że było to jego obowiązkiem

Śmierć nie dotyka nas wcale – twierdzi Epikur – bo póki my jesteśmy, nie ma śmierci, a kiedy śmierć jest, nie ma nas.

Życie nie jest ani tak złe, ani dobre, jak sobie wyobrażamy – poucza Maupassant.